
Investigating the Provision of Solutions Based on Crisis Management in the Historical Bazaar of Tabriz by Benefiting from the Components of Social Capital Using the Mixed Research Method

Hossein Esmaeili Sangri¹

Assistant Professor, Research Institute of Historical Buildings and Textures, Research Institute of Cultural Heritage of the country, Tehran, Iran

The purpose of this article is to investigate the provision of solutions based on crisis management in the historical market of Tabriz by benefiting from the components of social capital. The research in the qualitative part is of a descriptive-analytical type, and library surveys and field studies were used to collect the required information. In the quantitative part, first, using the opinions of experts, weighting of physical factors was carried out using the hierarchical method (AHP). In the following, the studies obtained from the theoretical foundations have led to the extraction of social capital variables, whose influencing factors were measured according to the questionnaire developed in SPSS software, and finally, in order to summarize and provide effective solutions, they were interviewed and coded. It was used to analyze these outputs in MAXQDA software. The results of the hierarchical analysis show that earthquakes, intentional destruction, fires, and finally floods can cause the most risks, respectively. In fact, to answer the main question of the research, what is the importance of each crisis in the historical market of Tabriz? Quantitative method has been used which is finally determined, earthquake; With weight coefficient (0.188), intentional destruction with weight coefficient (0.177), fire with weight coefficient (0.142) and finally flood with weight coefficient (0.134) can cause the most risks. At this stage, to achieve a mechanism of solutions, the ratio and relationship with non-physical key variables were analyzed by questionnaire and SPSS statistical software. In this section, three single-community mean tests, correlation test and one-way analysis of variance test were used. The results of this section show that the most positive effect in solving problems related to crisis

management is the component related to "sense of place and belonging" with an average of 4.4. The "Beliefs" component also won the second rank with an average of 4.14 among these five components, which shows the religious identity of the historical market of Tabriz and the high potential of this in solving the internal problems of the market. It was also determined using the correlation test. There is a correlation between most of the components mentioned in the research, in the sense that the output of this section shows that there is a linear relationship between the two variables. Based on the results obtained from the correlation test, it is clear that there is no linear relationship between the "sense of place and sense of belonging" component with the three components of "beliefs", "culture" and "trust", which means that with increasing sense of belonging, it cannot be He must have claimed that these three components increase. The analytical results of the statistical tests section show that the most positive impact in solving crisis management issues is the "sense of place and belonging" component. The "religious beliefs" component has also won the second rank among these five components. The outputs of the qualitative part of the article show that things like "awareness of the favorable situation", "solving problems related to market infrastructure" and "providing heating and cooling optimally" and "satisfaction of marketers" can be considered as ways to increase participation in the solution Physical problems (especially the four main injuries) are paid.

Keywords: Vulnerability, Crisis Management, Historical Bazaar of Tabriz, Social Capital

* Corresponding author. E-mail: f_esmaeeli_s@yahoo.com

بررسی ارائه راهکارهای مبتنی بر مدیریت بحران در بازار تاریخی تبریز با بهره‌مندی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با استفاده از روش تحقیق آمیخته

حسین اسمعیلی سنگری *

^۱ استادیار پژوهشکده ابنیه و بافت‌های تاریخی، پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور، تهران، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۱۶، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۱۶)

چکیده

از آنجایی که حوادث رخ داده در بافت تاریخی، از نوع آبی بوده و بر این اساس، تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های مربوط به عملیات طراحی و اجرا تحت تأثیر قرار می‌گیرد، بنابراین نیاز جلدی و مبرم به دانشی به نام «مدیریت بحران» دوچندان می‌شود. هدف از مقاله حاضر، بررسی ارائه راهکارهای مبتنی بر مدیریت بحران در بازار تاریخی تبریز با بهره‌مندی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است. تحقیق در قسمت کیفی از نوع توصیفی - تحلیلی است و جهت جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از بررسی‌های کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده است. در بخش کمی ابتدا با استفاده از نظرات کارشناسان، اقدام به وزن‌دهی عوامل کالبدی با استفاده از روش سلسله مراتبی (AHP) گردید. در ادامه، مطالعات حاصل از مبانی نظری منجر به استخراج متغیرهای سرمایه اجتماعی شده که مؤلفه‌های اثرگذار با توجه به پرسشنامه تدوین شده در نرم‌افزار SPSS مورد سنجش واقع شد و در نهایت برای جمع‌بندی و ارائه راهکارهای مؤثر، از مصاحبه و کدگذاری آنها استفاده شده که در نرم‌افزار MAXQDA این خروجی‌ها تحلیل گردید. نتایج تحلیل سلسله مراتبی نشان می‌دهد که به ترتیب زلزله، تخریب عمدی، آتش‌سوزی و در نهایت سیل می‌توانند بیشترین مخاطرات را ایجاد کنند. نتایج تحلیلی بخش آزمون‌های آماری نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر مثبت در حل مسائل مدیریت بحران، مؤلفه «حس مکان و تعلق خاطر» است. مؤلفه «باورهای اعتقادی» نیز رتبه دوم را بین این پنج مؤلفه برای خود کسب کرده است. خروجی‌های بخش کیفی مقاله نشان می‌دهد که می‌توان به مواردی همچون «آگاهی از وضعیت مطلوب»، «حل مشکلات مربوط به زیرساخت‌های بازار» و «تأمین گرمایش و سرمایش به نحو مطلوب» و «رضایتمندی بازاریان» به‌عنوان راهکار افزایش مشارکت در حل معضلات کالبدی (به‌خصوص چهار آسیب اصلی) پرداخت.

واژگان کلیدی

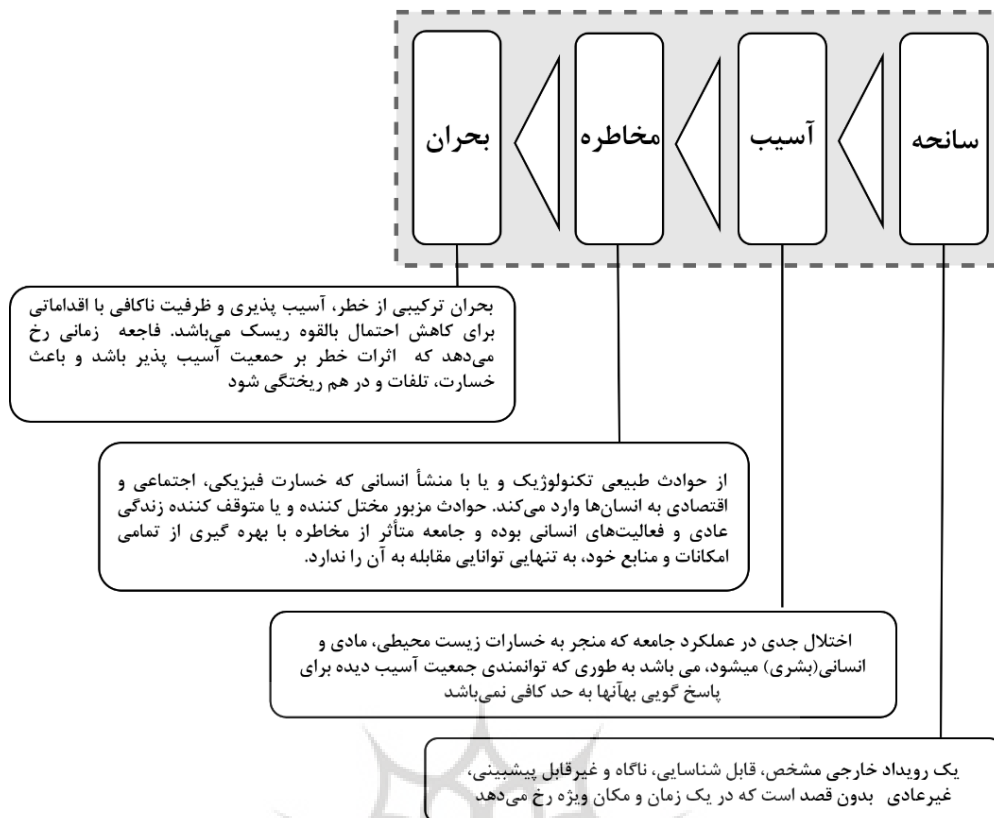
آسیب‌پذیری، مدیریت بحران، بازار تاریخی تبریز، سرمایه اجتماعی.

نسبت به حل مسائل مرتبط با مدیریت بحران اقدام نمود؟

۱. مبانی نظری

قبل از اشاره به تمایزات مفهومی آسیب، مخاطره و بحران باید مفهومی به نام «حادثه» یا «سانحه» تعریف شود. در واقع حادثه یا سانحه یا تصادف، یک رویداد بیرونی مشخص، قابل شناسایی، آنی و غیرقابل پیش‌بینی، غیرمعمول و بدون قصد قبلی است که در یک زمان و مکان ویژه رخ می‌دهد و بدون دلیل آشکار است، اگرچه اثری مشخص دارد. یک حادثه معمولاً نتیجه مخرب و ناگواری دارد که با آگاهی از دلایل بروز سانحه و انجام اقدامات مقتضی قبل از وقوع آن می‌توان از آن پیشگیری نمود. اولین نمود بحران، حادثه یا سانحه هست. در مرحله بعدی، آسیب تعریف می‌شود که به معنی اختلال جدی در عملکرد جامعه که منجر به خسارات زیست‌محیطی، مادی و انسانی (بشری) است، به‌طوری که توانمندی جمعیت آسیب دیده برای پاسخ‌گویی به آنها به حد کافی نیست. مرحله بعدی، مخاطره است که در معنای گسترده خود، عبارت است از حوادث طبیعی، تکنولوژیک و یا با منشأ انسانی که خسارت فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی به انسان‌ها وارد می‌کند. حوادث مزبور، به‌صورت عادی عامل اختلال یا توقف زندگی روزمره بوده که اجتماع متأثر از مخاطره نمی‌تواند با آن مقابله نموده و این امر نیازمند مشارکت همه توده‌های جامعه است و اما آخرین و حادثه‌ترین نوع حادثه به‌صورت بحران قابل تعریف است که در واقع، ترکیبی از خطر، آسیب‌پذیری و ظرفیت ناکافی برای کاهش احتمال بالقوه ریسک هست. فاجعه زمانی رخ می‌دهد که اثرات خطر بر جمعیت آسیب‌پذیر باشد و باعث خسارت، تلفات و درهم‌ریختگی شود. (شکل ۱) می‌تواند راه‌گشای تفاوت‌های اساسی در میان این ۴ مقوله باشد.

بافت تاریخی هر شهر بخشی از سرمایه اجتماعی- فرهنگی آن شهر محسوب می‌شود که به تبعیت از ساختارهای معماری و شهرسازی و با توجه به شرایط محیطی و ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی ساکنان هر شهر، در طول سالیان متمادی تکوین یافته است (kalantari Khalilabad et al 2016:2). برای شناخت مؤلفه‌های مدیریت بحران با استفاده از روش تحقیق آمیخته که موضوع تحقیق حاضر است باید ارتباط آن را با مقوله مشارکت بازاریان بازار تاریخی تبریز شفاف نمود، درحقیقت حلقه واسطه میان پژوهش‌های مرتبط با مدیریت بحران، بدون شناخت مؤلفه‌ها و سنجش میزان متغیر واسطه (سرمایه‌های اجتماعی) غیرممکن است. در واقع، می‌توان متغیرهایی را در این موضوع استخراج کرد که البته همگی آنها موضوع بحث حاضر نیست. به‌عنوان مثال اکثر پژوهش‌هایی که تاکنون انجام یافته است، به بررسی رابطه بین مشارکت و متغیرهایی که به‌اصطلاح متغیرهای درونی و شخصی نام‌گذاری می‌گردند، پرداخته‌اند. از جمله رابطه بین مفهوم مشارکت و سن، جنس و تحصیلات که این متغیرها دغدغه تحقیق حاضر نیستند. در تحقیق حاضر، مفهوم سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک مورد بالادستی بوده و رابطه آن با متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر مسئله (مدیریت بحران در بازار تاریخی تبریز)، سنجیده می‌شود. مسئله اصلی، عدم وجود چشم‌اندازی روشن به‌منظور مدیریت بحران در بافت‌های تاریخی به‌خصوص بازارهای تاریخی هست و نگارنده با بهره‌گیری از پتانسیل مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی در مورد ارائه راهبردهای بنیادی جهت مرتفع نمودن مشکل است. سؤال اصلی تحقیق این است که ضریب اهمیت هر یک از بحران‌های موجود در بازار تاریخی تبریز چقدر است؟ و آیا می‌توان در استفاده از این راهکارها با تأکید بر رویکرد سرمایه اجتماعی

شکل ۱: جمع‌بندی تمایزات مربوط به ۴ نوع از انواع حادثه

Fig 1: Summary of distinctions related to 4 types of accidents

همانگی در ارتباط با کل شهر ایجاد نماید تا مواضع خطر در هنگام وقوع بحران کاهش یابد. از مفاهیم پایداری و دوام می‌توان به ارتقای مقاومت بناهای کالبدی هر شهر در برابر ویرانی و فرسودگی و همچنین داشتن توانایی فعالیت در دوره زمانی طولانی اشاره نمود (Lynch 1999:56). دستیابی به این مفاهیم از مهم‌ترین اهداف مرمت شهری در بافت‌های تاریخی است. در عین حال، مقاومت عناصر کالبدی شهر در برابر بحران‌های ناشی از بلایای طبیعی همچون زلزله و انجام اقداماتی برای تداوم فعالیت در آن‌ها نیز از اهداف اساسی مدیریت بحران است. بر این اساس، این دو دارای اهداف و وجوه مشترک هستند که خواستار بهسازی کالبد و احیای کارکرد در بافت تاریخی است. برنامه‌ریزی مرمت شهری در بافت‌های تاریخی به منظور ارتقای سطح کمی و کیفی ارزش‌های سکونتی و هویتی در عرصه‌های متفاوت کارکردی و عملکردی که در سال‌های اخیر به دلایل مختلفی دچار زوال شده‌اند، انجام می‌یابد که

در بافت‌های شهری جدید، با بهره‌مندی از دانش و ضوابط مربوط به شهرسازی و تدقیق مفاهیم این حوزه از دانش مانند ساختار و بافت شهری، کاربری زمین‌های شهری، شبکه زیرساخت ارتباطی شهر می‌توان تا حد زیادی اثرات ناشی از حوادث طبیعی را کاهش داد (Qanawati 2009)؛ اما مسئله اصلی اینجاست که در بافت تاریخی شهری که با اصول شهرسازی سنتی تکوین یافته‌اند، عوامل از قبیل فرسودگی سیمای شهری و ساختمان‌ها و زیرساخت‌های شهری مانع از زندگی خوشایند در این بافت‌ها شده است البته در این میان عواملی چون عدم انطباق این بافت‌ها با شرایط زندگی مدرن، خرد و قطعه‌قطعه شدن قطعات و کمبود میزان رضایت از خدمات شهری عملاً به معضلاتی جدی تبدیل شده است (Kalantari Khalilabad 2016:11)؛ بنابراین، اقدام به مداخله در این بافت‌ها امری ضروری است. مداخله مناسب در هر بافت تاریخی، از یک سو باید به حفظ ارزش‌ها و بهبود شرایط زیستی منجر شود و از سوی دیگر باید قادر باشد تا شبکه‌ای توانمند، همگام و

(Darbek 1990:23). عدم امکان پیش بینی حوادث غیرمترقبه، لزوم توجه به اقدامات پیشگیرانه در شهرها برای کاهش خطرات ناشی از بروز آنها را آشکار می‌سازد (شکل ۲).

اصول مدیریت بحران، معمولاً می‌تواند تعیین کننده شیوه دستیابی به موفقیت باشد. در حقیقت دو راهبرد اصلی در این زمینه وجود دارد که عبارت‌اند از «رهیافت‌های تک مرکز» و «رهیافت‌های چند مرکز» که مورد اول به صورت متمرکز در قالب قدرتی واحد ایفای نقش می‌کند و مورد دوم، مبتنی بر تعامل میان مدیران و اهمیت به رقابت به‌عنوان ابزار حصول اطمینان از تعدیل و بازداری مناسب بر خلاف تمرکز ذاتی تصمیم‌گیری است (Ghafory and Ashtiani 1999).

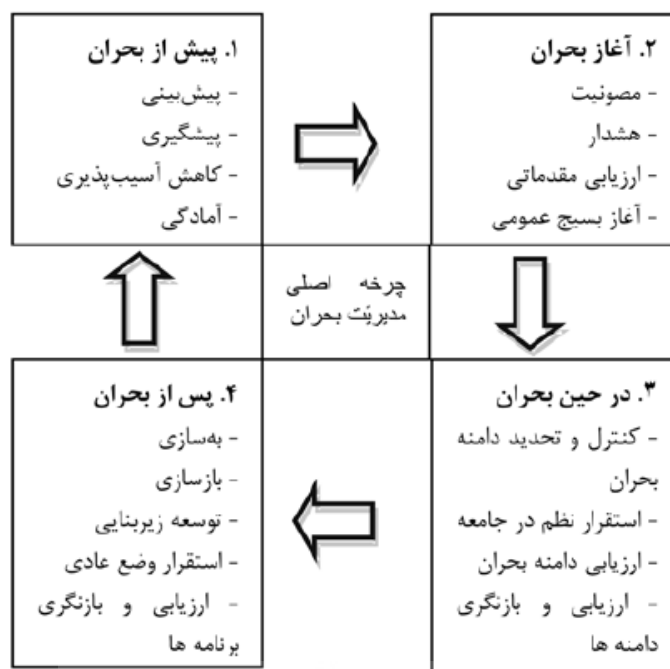
در صورت تلفیق با رویکرد مدیریت بحران می‌تواند منجر به ارائه راهبردهای عملیاتی در جهت به حداقل رساندن آسیب‌های جانی و مالی در مقابل حوادث نیز خواهد انجامید (Moradi 2002). از این رو لازم است تا در برنامه‌ریزی‌های راهبردی مرمت شهری، اصول و ضوابط مدیریت بحران نیز لحاظ گردد تا شاهد کاهش ریسک ناشی از بروز حوادث غیرمترقبه با ارتقا و حفظ ارزش‌های سکونتی و هویتی باشیم (جدول ۱).

فرآیند مربوط به مدیریت بحران، روشی پویا بوده که قبل از وقوع بحران در قالب پیش‌بینی، پیشگیری، برنامه‌ریزی و آماده‌سازی، در زمان وقوع بحران می‌تواند با کمک و امدارسانی به‌موقع در حین وقوع بحران و بعد از آن به‌صورت ترمیم و بازسازی انجام یابد.

جدول ۱: مؤلفه‌های مختلف، محدودیت‌ها و امکانات قابل بررسی در مدیریت بحران بافت تاریخی

Table 1: Different components, limitations and possibilities that can be investigated in the crisis management of the historical context

مؤلفه	محدودیت‌ها	امکانات
کالبدی	- اغلب دارای ساختاری نامنظم‌اند. - اغلب ابنیه مسکونی واقع در این گونه بافت‌ها ریزدانه و یک یا دو طبقه‌اند. - اراضی و یا ساختمان‌های ناکارآمد و یا کاربری‌های ناسازگار در آن وجود دارد. - کمبود سرانه خدمات شهری (فضای سبز، مراکز آموزشی، فرهنگی و تفریحی) - عمر زیاد ساختمان‌ها و ناپایداری ناشی از قدمت یا استفاده از مصالح نامناسب. - بافت متمرکز با شبکه معابر ارگانیک و عمدتاً نفوذناپذیر. - فرسودگی و ناکارآمدی تأسیسات و تجهیزات شهری موجود در این بافت‌ها. - کمبود سرانه خدمات هفت‌گانه در این محدوده‌ها. - تراکم ساختمانی و کمبود فضاهای باز شهری به‌منظور استفاده در مواقع بحرانی.	- وجود بناهای تاریخی و ارزشمند - وجود اراضی رهاشده و بدون کاربری و فرصت بارگذاری خدمات شهری مورد نیاز. - وجود زیرساخت‌های شهری و فرصتی به‌منظور توسعه درونی شهرها در مقابل گزینه توسعه بیرونی.
اجتماعی	- تراکم بالای جمعیتی - نبود گرایش به نوسازی و مشارکت ساکنان (نبود تعلق خاطر) - پیشی گرفتن ساکنان غیربومی نسبت به ساکنان قدیمی. - میل به مهاجرت و تغییر بافت اجتماعی بومی و جایگزینی گروه‌های ناتوان تر.	- سابقه تاریخی سکونت و هویت تاریخی این محدوده‌ها. - وجود شبکه‌های اجتماعی بین ساکنان و امکان استفاده از این فرصت برای همکاری در پروژه‌ها.
اقتصادی	- ارزش نسبی پایین زمین و مسکن - ناتوانی ساکنان در بهبود مسکن به سبب فقر	- وجود بازارها و راسته‌های تجاری قدیمی و مهم

شکل ۲: چرخه اصلی مدیریت بحران (Taymuri 2013 22)

Fig 2: The main cycle of crisis management (Taymuri 2013 22)

۲. بررسی وضعیت نمونه موردی

در این بخش به صورت تفصیلی وضعیت نمونه موردی مورد بررسی واقع می‌گردد.

- حوادث طبیعی شامل زلزله، سیل، آتش سوزی، بارش شدید باران و تگرگ، طوفان و بادهای شدید و غیره.
- عوامل فیزیکی طبیعت مانند عوامل حرارتی، برودت، یخبندان، تغییرات ناگهانی دما و غیره.

- عوامل شیمیایی طبیعت شامل ترکیب مواد و مصالح ساختمان با گازهای موجود در هوا، اکسید شدن فلزات و غیره.

- عوامل بیولوژیکی: مانند جانوران موذی، فضولات حیوانی، عوامل گیاهی که باعث آسیب جدی بر ساختمان می‌گردند.

- سیاست‌های اشتباه و ناکارآمد دولتی مانند برخورد نادرست ضوابط شهرسازی با ابنیه تاریخی.

- عوامل انسانی: آن دسته از آسیب‌هایی که مستقیماً انسان در ایجاد آن نقش دارد، مانند آسیب‌های فیزیکی ناشی از ضربه زدن، کندن، حفاری، برداشتن پایه‌های حجره‌ها، آسیب‌های ناشی از جنگ و غیره.

- تغییر عملکرد بنا: تغییر غیراصولی عملکرد یک بنای تاریخی بدون در نظر گرفتن پتانسیل‌های موجود بنا و سنخیت آن با عملکرد جدید (Esmaili Sangari 2019).

۱-۳. مخاطرات کالبدی بازار تاریخی تبریز

عرصه بازار تاریخی تبریز شامل ریز فضاهای مختلف از جمله، سرا، تیمچه، دالان، راسته و غیره بوده و حریم درجه یک آن نیز دارای کاربری‌های مسکونی / آموزشی / تحقیقات و فناوری / اداری انتظامی / تجاری / پارک و فضای سبز / فرهنگی - هنری / تأسیسات شهری / مذهبی / تجهیزات شهری / میراث تاریخی / عملکرد تجاری - مسکونی / بایر است. نقشه کاربری زمین در محدوده حریم بازار تاریخی تبریز مطابق با (شکل ۳) زیر است. با توجه به مطالعات میدانی نگارنده می‌توان از عوامل زیر تحت عنوان آسیب‌های کالبدی در بازار تاریخی تبریز نام برد:

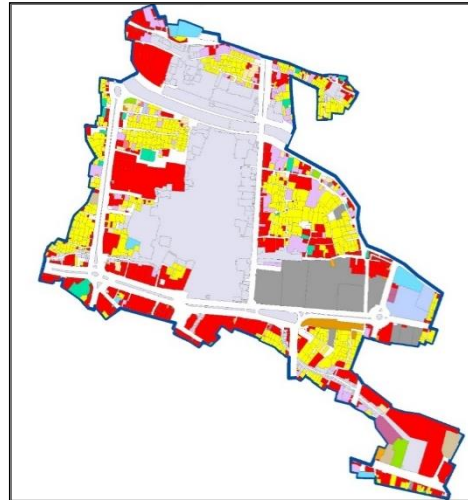
- فرسودگی ناشی از عمر طولانی بنا: مسلماً ابنیه نیز به مانند تمامی عناصر دیگر پس از عمر زیاد دچار فرسودگی می‌گردد.

شهروندان شود (Pourezzat et al 2006:13). به عبارت بهتر، این رابطه دوطرفه باعث افزایش مشارکت مردم در فعالیت های مربوط به برنامه ریزی و عرصه های مدیریتی بوده و در نهایت سبب بیشتر شدن سطح آگاهی های عمومی مردم می گردد.

از این طریق شهروندان با محدودیت های طراحی و برنامه ریزی آشنا می شوند و طبیعی است که شناخت مردم با امکانات و محدودیت های برنامه ریزی سبب واقعی تر شدن توقعات و خواسته های آنان شده فلذا اهداف طرح و برنامه ها با واقعیت، انطباق بیشتری خواهد یافت. (Habibi et al 2006:26). به طور کلی در باره میزان آگاهی شهروندی سه ارزش اساسی به عنوان مهمترین دستاوردهای مشارکت مطرح شده است: سهم شدن مردم در قدرت و اختیار، راهیابی مردم به نظارت بر سرنوشت خویش، ایجاد فرصت های پیشرفت برای مردم رده های پایین جامعه (Esmailzadeh 2014:26).

توجه به رویکرد مشارکتی در محیط و فضاهای معماری در جامعه می تواند کمکی به افزایش مطلوبیت کیفیت فضاهای معماری ایجاد شده در شهرها باشد. مشارکت در محیط سبب بالا رفتن آگاهی و دانش عمومی افراد نسبت به مسائل طراحی محیطی و نتایج حاصل از آن می شود. (Eslami and Kamel Nia 2012). به نظر مک لگان مشارکت، پاسخ منطقی بر شرایط و چالش های امروز است (McLegan 2001:36) شینانی با عطف نظر به آگاهی داشتن و فرصت های عمل آزادانه بیان می کند: آگاهی و شناخت بایستی به عنوان منبع مهم احساس وفاداری و مسئولیت نگریسته شود. یکی از موارد مهم، منابعی است که افراد به صورت اطلاعات، مهارت ها و امکانات رفاهی در اختیار دارند، در کنار آن فرصت های عمل آزادانه و داوطلبانه است که در تقویت خودگردانی و مشارکت مسئولانه تأثیر به سزایی خواهد داشت.

مک لوگان در اهمیت آگاهی بیان می دارد: پائین بودن سطح آگاهی افراد عامل منفی در مشارکت و بالا بردن آن عامل افزایش دهنده مشارکت اجتماعی و فرهنگی است (Roche 1991:127). اگر آگاهی

شکل ۳: نقشه کاربری زمین در محدوده بازار تاریخی تبریز (آرشیو پایگاه میراث جهانی بازار تبریز)

Fig 3: Land use map in the historical bazaar of Tabriz (Archive of World Heritage Database of Tabriz bazaar)

۲-۳. مخاطرات غیرکالبدی

با توجه به نقش پررنگ مشارکت های مردمی در استمرار و پویایی بازار تاریخی تبریز هرگونه تضعیف سرمایه های اجتماعی به عنوان مهمترین آسیب و تهدید برای این مجموعه فاخر جهانی محسوب می گردد.

رضایت از خدمات شهری را می توان با نظام اقتصادی که کارکرد آن تطابق پذیری است، مرتبط کرد. این متغیر را می توان از نظریه سیستمی پارسونز دریافت مفهومی نمود (Rezadoost 2009). رضایتمندی شهروندان، میزان اعتماد اجتماعی و احساس تعلق مکانی بر روی مشارکت اجتماعی شهروندان اثر می گذارد. می توان این گونه بیان کرد که هر چه رضایتمندی شهروندان از وضعیت بافت موردنظر بیشتر باشد، احساس مشارکت در آنها بیشتر زنده خواهد بود. آگاهی شهروندی، به معنای شناخت شهروندان از حقوق شهروندی و وظایف حاکمان بوده و در نهایت استیفای حقوق خود با التزام حاکمان نسبت به اجرای تعهدهایشان است (Piran 1995:17). آگاهی از حقوق شهروندی باعث می شود مشارکت شهروندان در امور شهری از مراتب پایداری، استمرار و مسئولیت پذیری بیشتری برخوردار باشد و ثمرتر گردد. درعین حال، آگاهی شهروندان می تواند زمینه ای برای همکاری دوجانبه فراهم کرده و سبب ارتقای مشارکت

مسائلی است که تنها با ایجاد فضایی امن و با روابط هم‌سطح ممکن می‌گردد. شفافیت، اعتماد متقابل و احترام به استقلال افراد و گروه‌ها برای دستیابی به مشارکت پایدار، از دیگر اصول این وادی است (Farhangkhah 2003).

اما عناصر اصلی که باعث کم شدن مشارکت افراد می‌شود، شامل بی‌اعتمادی افراد به یکدیگر یا به حکومت، استبدادی بودن تصمیم‌گیری‌های مهم و پایین بودن سطح آگاهی است (Fakouhi 2002:37). در این رابطه، پناهی اظهار می‌دارد مشارکت‌های اجباری و تحمیلی، غیرارادی که با انواع و اقسام فشارها همراه با شد، هرچند ظاهراً حضور فیزیکی افراد را سبب می‌شود، اثرات سازنده در توسعه اجتماعی و فرهنگی نخواهد داشت. به عقیده گامبتا، مردم اغلب اوقات بر اساس منطق رفتار می‌کنند. وی در قالب دیدگاه انتخاب عقلایی، یکی از شروط اساسی ایجاد حس تعاون و مشارکت را اعتماد می‌داند (Roche 1991:127).

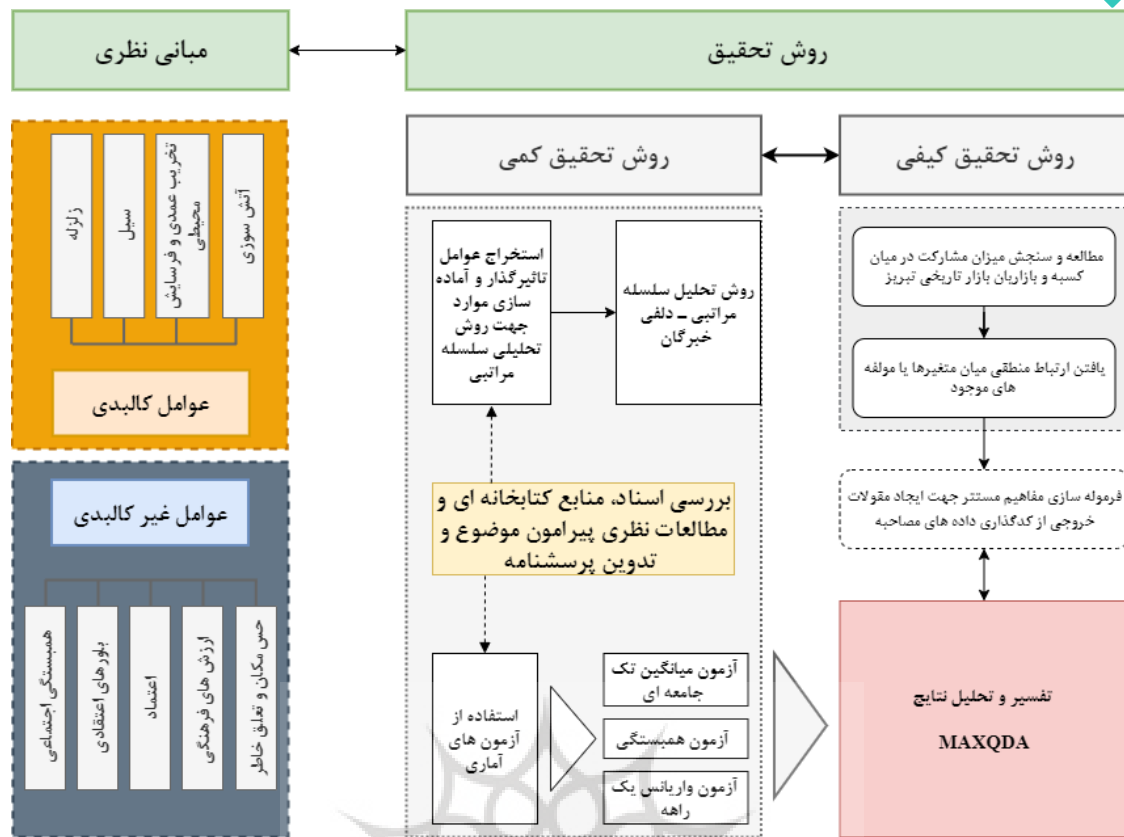
سبزه‌ای و رحیمی (Sabzei and Rahimi 2013) در پژوهشی به بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در بین شهروندان پرداختند. آن‌ها با استفاده از آزمون‌های تی، واریانس، تحلیل مسیر و ضریب همبستگی به این نتیجه رسیدند که بین عوامل اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی شهروندان رابطه معناداری وجود دارد. نوابخش (Navabakhsh 2014) در پژوهشی به بررسی رابطه میزان اعتماد شهروندان با میزان مشارکت اجتماعی آنان در شهر ایلام پرداخته است. نتایج آنان حکایت دارد که هر چقدر اعتماد شهروندان بالاتر باشد، میزان مشارکت اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. حبیبی و رضوانی (Habibi and Rezvani 2006) در تحقیقی اشاره می‌کنند برای تحقق مشارکت افراد بایستی اعتماد، رضایت و آگاهی آن‌ها را در فضای مناسب و مطمئن جلب کرد، در غیر این صورت مشارکت در شکل مفهومی و جامعه‌شناختی آن پدید نخواهد آمد یا در سطح بسیار نازلی قرار خواهد گرفت.

در نهایت مدل تحقیق (شکل ۴) (ارتباط بین متغیرهای تحقیق که برخاسته از مبانی نظری است) و روش تحقیق (روش‌های کمی و کیفی) در نمودار ذیل مورد بررسی واقع شده است.

را متناظر با تعلیم و تربیت در نظر بگیریم می‌توان این گونه گفت که تعلیم و تربیت و مشارکت، همبستگی قابل توجه و زیادی دارند؛ زیرا تعلیم و تربیت حس وظیفه شهروندی، علاقه، شایستگی و مسئولیت سیاسی را ارتقا می‌دهد و نیز باعث افزایش ویژگی‌های شخصیتی مثل نظم، احساس برتری، اعتماد به نفس و تشکل فکری می‌گردد (Lipset 1960:186). فکوهی نیز پایین بودن سطح آگاهی مردم از حقوق خود را از عوامل مهم پایین بودن سطح مشارکت مردم در امور می‌داند (Fakouhi 2002:37). در تحقیقی دیگر، به این موارد اشاره می‌شود: جنسیت، وضعیت اجتماعی و اقتصادی، احساس تعلق اجتماعی شهروندان، احساس مالکیت شهروندان در یک محله و یا شهر، رضایت شهروندان از خدمات شهری (Babanasab 2009)، که در این میان احساس تعلق اجتماعی شهروندان عامل بسیار مهم در این باره هست که ارتباط قوی‌ای با مفهوم فضا در معماری نیز دارد. در واقع ارتباط بین بحث مشارکت اجتماعی و مفهوم فضا در معماری، با واسطه‌ای به نام «حس تعلق اجتماعی» پیوند می‌خورد که در فصل بعدی موضوع مهمی برای سنجش درباره بستر مورد مطالعه است. در این قسمت فرضیه به این صورت مطرح می‌شود که هر چه حس تعلق افراد و شهروندان بیشتر باشد، تأثیر مثبت در میزان مشارکت آن‌ها در مدیریت شهری ایجاد می‌شود.

نکته حائز اهمیت دیگر، اعتماد شهروندان است که این امر می‌تواند تابع الگوهای برنامه‌ریزی مشارکتی در حوزه مدیریت بحران باشد. در حقیقت مشارکت واقعی می‌تواند مشارکت واقعی و هدفمند آنان را تضمین می‌نماید. در این فرایند، مشارکت نه تنها هزینه محسوب نمی‌شود بلکه به ارتقای کیفیت زندگی، آسایش و آرامش افراد جامعه منجر می‌گردد (Mozayani 1999).

پناهی (Panahi 2002) جلب اعتماد مردم و ایجاد زمینه مساعد برای مشارکت آنان را در توسعه فرهنگی این می‌داند که مردم باید در همه مراحل فعالیت‌های فرهنگی، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا دخالت داشته باشند. سهیم کردن مردم در تصمیم سازی و تصمیم‌گیری از جمله

شکل ۴: ارتباط روش تحقیق و مبانی نظری

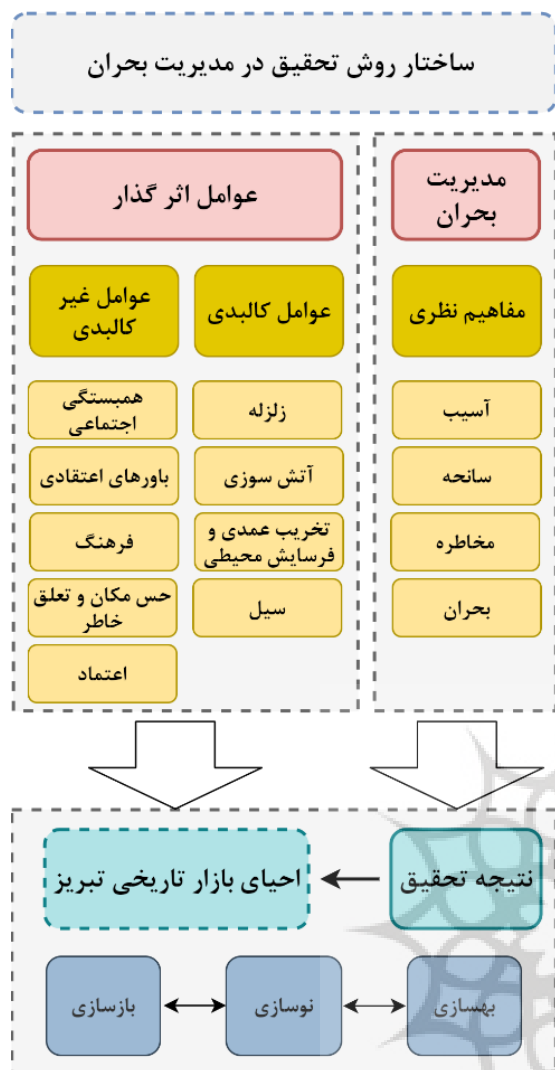
Fig 4: Relationship between research method and theoretical foundations

۳. روش تحقیق

تحقیق کمی یا سلسله مراتبی با اتخاذ نظر از خبرگان بهره گیری شده است. سپس در مرحله بعدی، با استفاده از روش مصاحبه و کدگذاری، اقدام به تجزیه و تحلیل می گردد که این امر برای پاسخ به سؤال دوم تحقیق، در رابطه با امکان سنجی پاسخگویی به بحران های موجود با استفاده از رویکرد سرمایه اجتماعی است.

روش کمی، برخاسته از روش تحلیل سلسله مراتبی AHP هست. به این صورت که خبرگان دلفی، در مورد بحران های موجود در بازار، نسبت به اولویت بندی مخاطرات موجود اقدام می کنند. در قسمت کیفی، روش تحقیق حاضر از نوع تئوری زمینه ای، با تأکید بر نظریه داده بنیاد است. با استفاده از این روش، مجموعه ای از اقدامات نظام مند و کیفی برای ایجاد نوعی از تبیین عمومی (تئوری زمینه ای) است که فرایند و تعامل میان مردم (در قالب مدیریت بحران در بازار تاریخی تبریز) را توضیح می دهد. اقدامات مربوط به استفاده از این روش شامل جمع آوری داده ها، مصاحبه، تولید و گزارش مقوله ها (موضوع های) اطلاعات و ایجاد یک الگوی

در این پژوهش، گردآوری داده ها و اطلاعات از طرق مختلف از جمله پرسشنامه، مشاهده یا مصاحبه صورت گرفته و بررسی ساختار کلی بافت تاریخی بازار تبریز که از طریق نقشه ها انجام می شود نیز اطلاعات تکمیلی را در اختیار می گذارد. ابعاد مرتبط با متغیر مردم و فضا (آگاهی، رضایتمندی، اعتماد و حس تعلق به مکان) متغیر مشارکت اجتماعی در حل مدیریت بحران، متغیر وابسته تحقیق است که با کمک راهبرد علی مقایسه ای به رابطه میان آن ها پرداخته می شود. همان طور که اشاره شد رهیافت پژوهش به صورت آمیخته یا ترکیبی است که استفاده از دو روش کمی - کیفی ملاک عمل خواهد بود. دلیل این امر این است که برای پاسخ به سؤالات تحقیق (که هر یک ماهیتی جداگانه دارد) راهبرد ترکیبی مورد استفاده واقع شده است. شایان ذکر است برای بررسی دقیق تر این موضوع و به منظور پاسخ به سؤال اصلی تحقیق در رابطه با ضریب اهمیت هر یک از بحران های موجود در بازار تاریخی تبریز از روش

شکل ۵: نمودار ساختار روش تحقیق در مدیریت بحران و ارتباط مفاهیم تحقیق با یکدیگر

Fig 5: Diagram of the structure of the research method in crisis management and the relationship of the research concepts with each other

۴. یافته‌های تحقیق

همان‌طور که پیش‌تر مطرح گردید، در روش کمی ابتدا با استفاده از مدل AHP و در محیط نرم‌افزار اکسپرت چویس، اقدام به اولویت‌بندی انواع مخاطرات گردیده است. در این مرحله نتایج خروجی نرم‌افزار اکسپرت چویس به تفکیک امتیازهای اختصاص داده‌شده در خصوص بحران‌های شناسایی شده در مقایسه با انواع فضاهای بازار است. در این تحقیق، از ۳۵ پرسشنامه که توسط خبرگان (پژوهشگران، افراد هیئت‌علمی، اساتید دانشگاه و دانشجویان مقطع دکتری در حوزه مرمت و

بصری یا پیکره‌ای جهت تبیین عمومی موضوع مورد مطالعه است. باید در نظر داشت که هر چند در قالب پژوهش نظریه داده بنیاد، ممکن است یک موضوع نظری (در اینجا مدیریت بحران در بازار تاریخی تبریز) بررسی شود ولی در این روند، بیشتر یک فرآیند بررسی می‌شود. نگارنده سعی بر آن دارد که درکی از فرآیند مدیریت بحران در بازار تاریخی تبریز که درکی از فرآیند مرتبط با موضوع دارد را به وجود آورد که این فرآیند، در پژوهش حاضر، عبارت از توالی کنش‌ها و برهم‌کنش‌های میان افراد (بازاریان، شهروندان و مسئولین شهری) و همچنین رویدادهای مربوط به موضوع (ابعاد و متغیرهای مرتبط با مدیریت بحران) است.

شایان ذکر است در بخش کیفی، از رویه نظام‌مند استرلوس و کوربین استفاده شده است. داده‌های پژوهش به روش مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته به وجود آمده‌اند. در ادامه و پس از مشخص شدن مخاطرات کلیدی، ارتباط آنها با متغیرها و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با توجه به پرسشنامه تدوین شده در نرم‌افزار SPSS مورد سنجش واقع شد و در نهایت برای جمع‌بندی و ارائه راهکارهای مؤثر، سؤالات مرحله دوم (مصاحبه) مشخص و از افراد با سابقه حضور زیاد در بازار تاریخی تبریز اقدام به برداشت مصاحبه حضوری گردید که پس از پیاده‌سازی و کدگذاری مصاحبه‌های برداشت شده و تحلیل آن در نرم‌افزار MAXQDA راهکارهای اساسی در چهار حوزه تقسیم‌بندی گردید که در قسمت نتیجه‌گیری به تفصیل مورد بحث و بررسی واقع شده است.

جامعه آماری در این تحقیق، به‌طور مشخص، بازاریان و کسبه و اهالی بازار تاریخی تبریز می‌باشند. در این بخش، حدود ۵۷۰۰ حجره یا مغازه وجود دارد که به‌عنوان میانگین اگر در هر حجره ۱ تا ۲ نفر حضور داشته باشند می‌توان گفت که حدوداً ۷ تا ۸ هزار نفر جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهند که البته این عدد در بررسی‌های به عمل آمده تا حدود زیادی دقیق است. (شکل ۵) ساختار روش تحقیق در مدیریت بحران را نشان می‌دهد.

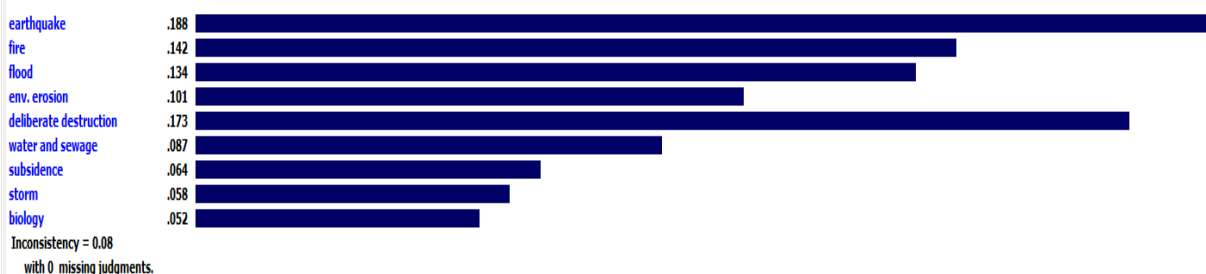
معماری اسلامی) تکمیل شده است، استفاده گردید. ساختار پرسشنامه طوری طراحی شده است که سؤالات مربوط به انواع بحران‌ها نسبت به شدت و ضعف آنها مورد بررسی واقع گردید. به طوری که فرد مورد نظر در طیف ۹ گانه لیکرت (اعداد از یک تا نه به ترتیب ترجیح یکسان تا کاملاً مرجح) نسبت به آنها پاسخی مناسب داده است و در نهایت با وارد ساختن این ضرایب، ضریب وزنی در نرم افزار مشخص شده است که در نمودار شماره ۱ به این ضرایب وزنی نهایی (به صورت میانگین) اشاره شده است. در واقع هر مخاطره نسبت به مخاطره‌های دیگر، در این ساختار منظم لیکرت نه گانه، یک بار سنجیده شده است و در نهایت اعداد ضرایب وزنی مشخص شده است.

با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مدارک و همچنین با در نظر گرفتن موقعیت شهر تبریز، ۹ دسته آسیب‌های اصلی کالبدی با منشأهای انسانی و طبیعی و بیولوژیکی و... برای بازار تاریخی تبریز شناسایی گردید و در اولین مرحله از پیاده‌سازی مدل AHP اقدام به اولویت‌بندی این بحران‌ها در محدوده بازار تاریخی تبریز گردید. لازم به توضیح است که معیار اولویت‌بندی بحران‌های محتمل در بازار تاریخی تبریز شامل شدت وقوع، وسعت تخریب و فراوانی وقوع بوده است (شکل ۶). امتیازهای اختصاص داده شده به هر یک از بحران‌های مورد بررسی را نشان می‌دهد.

با توجه به دیاگرام بالا، مشخص می‌شود که از میان ۹

مخاطره کالبدی، صرفاً ۴ مورد از آنها با توجه به امتیازات اخذ شده توسط خبرگان می‌تواند از عوامل تهدید زا به حساب آید. در این میان، زلزله با ضریب وزنی (۰,۱۸۸)، تخریب عمده با ضریب وزنی (۰,۱۷۷)، آتش سوزی با ضریب وزنی (۰,۱۴۲) و در نهایت سیل با ضریب وزنی (۰,۱۳۴) می‌توانند بیشترین مخاطرات را ایجاد کنند.

قبل از ورود به تجزیه و تحلیل کمی پیرامون مخاطرات غیر کالبدی دیاگرام مدل نظری تحقیق ارائه می‌شود. همان‌طور که در نمودار زیر به وضوح مشخص شده است، عوامل اثرگذار در ساختار بازار تاریخی تبریز به دو دسته عوامل کالبدی و غیرکالبدی تقسیم می‌شود که این موارد در قسمت مبانی نظری تحقیق به روشنی مورد بحث واقع گردید؛ اما نکته حائز اهمیت این است که با بررسی‌های میدانی نگارنده، به صورت کلی، می‌توان ادعا نمود که حل مسائل مربوط به مخاطرات و آسیب‌های کالبدی جز با بهره‌گیری مؤثر از عوامل غیر کالبدی و ایجاد ارتباط مؤثر مردم و مشارکت‌های کسبه و بازاریان، نمی‌توان بر مشکلات بازار تاریخی تبریز فائق آمد. لذا ادامه فرآیند تحقیق، منوط به سنجش وضعیت بازار تاریخی تبریز به لحاظ متغیرهای اثرگذار غیر کالبدی (اجتماعی) است؛ که برای این منظور و فهم دقیق‌تر مسئله، از روش‌های تحقیق کمی مبتنی بر پرسشنامه و تحلیل آن با استفاده از آزمون‌های آماری استفاده شد که در ادامه مورد تحلیل واقع شده‌اند.

شکل ۶: مقایسه زیرمعیارهای آسیب‌های کالبدی در ساختار بازار تاریخی تبریز با یکدیگر

Fig 6: Comparison of the sub-criteria of physical injuries in the structure of the historical bazaar of Tabriz with each other

۴-۱. تجزیه و تحلیل کمی

همانطور که پیش‌تر نیز بیان گردید، جهت دستیابی به مجموعه‌ای از اقدامات پیرامون مدیریت بحران بازار تاریخی تبریز، ابتدا باید وضعیت عوامل اثرگذار (غیر کالبدی) در بازار روشن شده و سپس مجموعه راهکارهای متناسب ارائه گردد. برای این منظور از سه آزمون مختلف جهت سنجش وضعیت پارامترهای غیر کالبدی بهره گرفته شده است.

۱-۱. آزمون میانگین تک جامعه‌ای، آزمون (one sample test): آزمون میانگین تک جامعه‌ای مشخص می‌کند که از بین پاسخ‌های داده شده از ۱ تا ۵ که طیفی از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم را شامل می‌شود، عدد میانگین موردنظر به کدام یک از این‌ها نزدیک‌تر است. همان‌طور که در (جدول ۲) مشاهده می‌شود، مقدار میانگین MEAN در ردیف دوم از سمت چپ نشان داده شده که مقدارش بین ۱ تا ۵ است. با توجه به طیف مشخص شده ۵ درجه‌ای، می‌توان گفت که میانگین روی عدد ۱۳ است و اگر این عدد از ۳ بیشتر باشد یعنی از ۵۰ درصد کل، بیشتر است. در بین این اعداد که نشان‌دهنده مؤلفه‌های ۵ گانه هستند، بیشترین مؤلفه مربوط به حس مکان و تعلق خاطر با میانگین ۴,۴ است. باورهای اعتقادی

نیز رتبه دوم را با اخذ میانگین ۴,۱۴ بین این پنج مؤلفه برای خود کسب کرده است که نشان از هویت مذهبی بازار تاریخی تبریز هست.

در (جدول ۳)، مقدار t در واقع شاخصی برای مقایسه بین میانگین جامعه موردنظر با آنچه که نگارنده در نظر دارد که عدد ۳ است همان‌طور که در جدول به‌عنوان value test مشخص شده است. در واقع ۳ میزان ۵۰ درصد هست که در این میانگین به‌عنوان خط وسط مشخص شده است. اگر مقدار t بیشتر از ۱,۹۶ باشد و به همان مقدار که بیشتر باشد یعنی میانگین نمونه‌ای که ما مدنظر داریم و آن را سنجش می‌کنیم از عددی که در نظر گرفته‌ایم (۳) بیشتر است؛ یعنی در بین این ۶ مؤلفه همگی آن‌ها از میانگین مدنظر ما (۳) بیشتر است و این نشان‌دهنده وضعیت مناسب از حیث آسیب‌های غیر کالبدی در بازار تبریز است. ولی بهتر است هر یک از این مؤلفه‌ها به‌صورت تکی مورد تحلیل و بررسی قرار گیرند؛ به‌عبارت‌دیگر باید شدت و ضعف هر کدام به‌صورت جداگانه، مورد تحلیل قرار گیرد.

جدول ۲: مقدار میانگین هر یک از مؤلفه‌های تأثیرگذار در حوزه مخاطرات غیر کالبدی بازار تبریز

Table 2: The average value of each of the influential components in the field of non-physical risks of Tabriz bazaar

Std. Error Mean	Std. Deviation	Mean	N	
.08782	.94177	3.5402	345	همبستگی اجتماعی
.10190	1.08796	4.1404	344	باورهای اعتقادی
.09160	.98234	3.2174	345	فرهنگ
.11977	1.27320	3.2566	342	اعتماد
.08695	.93246	4.4463	345	حس مکان و تعلق خاطر

جدول ۳: جدول میانگین تک جامعه‌ای

Table 3: Single community average table

	Test Value = 3					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
همبستگی اجتماعی	6.151	344	.000	.54022	.3662	.7142
باورهای اعتقادی	11.191	343	.000	1.14035	.9385	1.3422
فرهنگ	2.373	344	.019	.21739	.0359	.3989
اعتماد	2.143	341	.034	.25664	.0193	.4940
حس مکان و تعلق خاطر	.497	344	.062	.04319	-.1291	.2154

خلاصه‌ای از آزمون همبستگی نشان داده شده است که به شرح زیر است.

همبستگی های تفکیکی و نیمه تفکیکی نیز همچون ضریب همبستگی پیرسون می‌توانند مورد آزمون معناداری قرار گیرند. چنانچه سطح معنی داری کوچک‌تر از ۰,۰۵ باشد، نتیجه می‌گیریم که همبستگی بین دو متغیر معنی دار است و این دو متغیر با یکدیگر ارتباط دارند؛ اما اگر سطح معناداری بزرگتر از ۰,۰۵ باشد، در آن صورت همبستگی بین دو متغیر معنی دار نبوده و این دو متغیر ارتباط خطی با یکدیگر ندارند. در جدول زیر، بین هر دو متغیر به صورت دوگانه، از طیف شش تایی مؤلفه‌های موردنظر، آزمون همبستگی پیرسون گرفته شده است و نتایج به شرح زیر است.

همان‌طور که در (جدول ۴) مشاهده می‌شود، میان اکثر دوبه‌دوی این مؤلفه‌ها همبستگی وجود دارد، به این معنا که sig اگر از ۰,۰۵ کمتر باشد نشان‌دهنده وجود این است که بین دو متغیر موردنظر، رابطه خطی وجود دارد که شدت آن را ضریب پیرسون که در بالای آن در جدول به نمایش گذاشته شده است نشان می‌دهد. همان‌طور که دیده می‌شود تنها در رابطه بین حس مکان و تعلق خاطر با سه مؤلفه باورهای اعتقادی، فرهنگ و اعتماد، هیچ رابطه خطی وجود ندارد یعنی با افزایش تعلق خاطر نمی‌توان حتماً ادعا داشت که این سه مؤلفه افزایش می‌یابد. ولی در هر رابطه دوبه‌دوی دیگری در این ماتریس، می‌توان ادعا کرد که این مؤلفه‌ها خود با یکدیگر، ارتباط همبستگی دارند (از نوع خطی) یعنی با افزایش یکی از آنها دیگر مؤلفه نیز افزایش می‌یابد و برعکس.

دو قسمت سمت راست جدول بالا، میزان میانگین را برای شاخص بالا و پایین مشخص می‌کند. این عدد، حاکی از طیف پیش‌بینی شده برای جامعه موردنظر (کل بازار) است که این عدد از روی نمونه (پرسشنامه‌های پخش شده) به وجود می‌آید.

۲-۱-۴ آزمون همبستگی (ضریب پیرسون): این آزمون، ابزاری آماری برای تعیین نوع و درجه رابطه یک متغیر کمی با متغیر کمی دیگر است. ضریب همبستگی، یکی از معیارهای مورد استفاده در تعیین همبستگی دو متغیر است. ضریب همبستگی شدت رابطه و همچنین نوع رابطه (مستقیم یا معکوس) را نشان می‌دهد. این ضریب بین ۱ تا -۱ است و در صورت عدم وجود رابطه بین دو متغیر، برابر صفر است. ضریب همبستگی پیرسون، روشی پارامتریک است و برای داده‌هایی با توزیع نرمال یا تعداد داده‌های زیاد استفاده می‌شود. ضریب همبستگی پیرسون بین ۱- و ۱ تغییر می‌کند. اگر این مقدار با ۱ برابر باشد یعنی بیانگر رابطه مستقیم کامل بین دو متغیر است، رابطه مستقیم یا مثبت به این معناست که اگر یکی از متغیرها افزایش (کاهش) یابد، دیگری نیز افزایش (کاهش) می‌یابد؛ مانند رابطه بین میزان ساعات مطالعه در روز و معدل محصلین.

اگر این مقدار برابر صفر باشد یعنی هیچ رابطه خطی‌ای بین دو متغیر وجود ندارد که با افزایش یکی آن دیگری افزایش پیدا کند و یا برعکس. در صورتی که این ضریب با (-۱) برابر باشد یعنی رابطه معکوس کامل بین دو متغیر وجود دارد. جدول زیر گزارش

جدول ۴: آزمون همبستگی و مقادیر آن بین هر دو متغیر

Table 4: Correlation test and its values between both variables

		همبستگی اجتماعی	باورهای اعتقادی	فرهنگ	حس اعتماد	حس مکان	تعلق خاطر
همبستگی اجتماعی	Pearson Correlation	1	.466**	.589**	.668**	.524**	.453**
	Sig. (2-tailed)		.000	.000	.000	.000	.000
	N	345	344	356	343	345	345
باورهای اعتقادی	Pearson Correlation	.466**	1	.345**	.466**	.364**	.086
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.000	.000	.362
	N	345	344	356	343	345	345
فرهنگ	Pearson Correlation	.589**	.345**	1	.671**	.619**	.174
	Sig. (2-tailed)	.000	.000		.000	.000	.063
	N	345	344	356	343	345	345
اعتماد	Pearson Correlation	.668**	.466**	.671**	1	.525**	.217*
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000		.000	.021
	N	345	344	356	343	345	345
حس مکان و تعلق خاطر	Pearson Correlation	.524**	.364**	.619**	.525**	1	.168
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000		.073
	N	345	344	356	343	345	345

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

۳-۱-۴. آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه: این آزمون یکی از مهمترین تحلیل‌های به کار رفته در علوم مختلف است. به زبان ساده می‌توان چنین برداشت نمود که در صورت وجود دو یا چند گروه، می‌توان مؤلفه‌ها را میان آنها بررسی و تحلیل نمود. مؤلفه‌های پنج‌گانه را در این قسمت از مقوله «سابقه حضور» می‌توان بررسی نمود به این معنا که آیا سابقه حضور در بازار تبریز در پاسخ‌های افراد تأثیرگذار است یا خیر. در واقع میان هر یک از مؤلفه‌ها باید دید که سابقه حضور مهم بوده است و آیا اختلاف پاسخ‌های میان سابقه حضور کم (زیر ۱۰ سال) و زیاد (بالای ۱۰ سال) تغییری در پاسخ‌های افراد داشته است یا خیر؟ همان‌طور که در (جدول ۵) مشاهده می‌شود، مقدار sig نشان‌دهنده معنادار بودن میان تفاوت‌های پاسخ بین دو مقوله در نظر گرفته شده (سابقه حضور کم و زیاد) است. اگر در این قسمت sig کمتر از مقدار ۰,۰۵ باشد یعنی این اختلاف پاسخ‌ها معنادار است. به عبارت بهتر، اختلاف زیادی (معنادار) بین پاسخ‌های افرادی که سابقه حضور

بیشتر از ۱۰ سال دارند، با آنهایی که کمتر از ۱۰ سال در بازار حضور داشته‌اند، وجود دارد. در حالی که همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود این مقدار در هیچ‌کدام از موارد کمتر از ۰,۰۵ نیست (ستون انتهایی سمت راست جدول)، به غیر از مورد تعلق خاطر؛ بنابراین می‌توان گفت با توجه به پاسخ‌های داده شده و مشاهدات نگارنده، سابقه حضور در بازار نتوانسته است موردی برای اختلاف پاسخ‌ها باشد (در ۴ مؤلفه) و این یعنی هر کسبه که در بازار مشغول به کار هست احساس‌هایشان در مورد مؤلفه‌های همبستگی، باورهای اعتقادی، حس اعتماد و فرهنگ نزدیک به یکدیگر است (اختلاف خاصی وجود ندارد) و سابقه حضور آنها و مدت حضورشان در بازار تأثیری در پاسخ‌های آنان نسبت به مؤلفه‌های ۵ گانه سرمایه اجتماعی نداشته است. ولی در مورد مؤلفه حس مکان و تعلق خاطر، باید گفت از آنجاکه شاخص sig از ۰,۰۵ کمتر است، یعنی بین پاسخ‌های افرادی که سابقه حضور کمتر از ۱۰ سال و آنهایی که سابقه حضور بیشتر از ۱۰ سال دارند اختلاف زیادی وجود دارد.

جدول ۵: آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه

Table 5: One-way analysis of variance test

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
همبستگی اجتماعی	Between Groups	2.064	1	2.064	2.355	.128
	Within Groups	99.047	343	.877		
	Total	101.111	344			
باورهای اعتقادی	Between Groups	.904	1	.904	.762	.385
	Within Groups	132.851	342	1.186		
	Total	133.754	343			
فرهنگ	Between Groups	.318	1	.318	.327	.568
	Within Groups	109.692	343	.971		
	Total	110.010	344			
حس اعتماد	Between Groups	.510	1	.510	.313	.577
	Within Groups	181.048	343	1.631		
	Total	181.558	343			
حس مکان و تعلق خاطر	Between Groups	.509	1	.509	.584	.447
	Within Groups	98.611	343	.873		
	Total	99.120	344			

۲-۴. تحلیل کیفی (بر پایه مصاحبه):

تعداد تکرار و نوع مقولات در (جدول ۷) زیر آمده است. بر اساس آن، می‌توان گفت که سه دسته شرایط در حل معضل مدیریت بحران بازار می‌تواند تأثیرگذار باشد که در نهایت، پیامد این مسئله مشارکت بازاریان است.

ابتدا مقولات استخراج شده از کدگذاری‌ها (مصاحبه با افراد مختلف در یک جا) به صورت (جدول ۶) جمع‌بندی می‌گردد. در نهایت مقولات نهایی مستخرج از مصاحبه‌ها همراه با

جدول ۱: مقولات استخراج شده از کدگذاری‌های مصاحبه‌های انجام یافته با گروه‌های مختلف بازاریان در بازار تاریخی تبریز

Table 6: Categories extracted from the coding of the interviews conducted with different groups of marketers in the historical bazaar of Tabriz

مقولات انتخاب شده
داشتن حس مثبت نسبت به بازار، مسائل مالی بازاریان، تعلق خاطر نسبت به بازار، دیدگاه بین نسلی در بازار، تأثیر مذهب، ثبت جهانی بازار، وضعیت اقتصادی کشور، نوع شغل‌های حاکم در بازار، حاکمیت و دولت، حق شهروندی، شکل‌گیری مفهوم مشارکت در بازار تاریخی تبریز در جهت حل مشکلات بحران، تاریخی بودن، ارزش‌های معماری، مهاجرت از روستا به شهر، اعتماد، رضایت بازاریان، مسئله گردشگری، تنوع مشاغل

جدول ۷: استخراج مقولات نهایی از مصاحبه با بازاریان در بازار تاریخی تبریز

Table 7: Extracting the final categories from interviews with people in the historical bazaar of Tabriz

نوع مقوله	تعداد تکرار	مقولات استخراج شده از مصاحبه‌ها
شرایط مداخله‌گر	۲۰	حاکمیت و دولت
	۸	تنوع مشاغل موجود در بازار
	۱۴	وضعیت اقتصادی کشور
	۸	حق شهروندی
شرایط علی	۱۶	ارزش‌های معماری
	۹	اعتماد
	۱۰	مسئله مهاجرت و فرهنگ بازاریان
شرایط زمینه‌ای	۱۶	ثبت جهانی بازار
	۱۲	تأثیر مذهب
	۱۲	مشکلات اقتصادی بازاریان
	۱۴	حس مکان و تعلق خاطر
راهکار / تعاملی	۳	حل مشکلات مربوط به زیرساخت بازار
	۱۵	تأمین گرمایش و سرمایش به نحو مطلوب
	۱۶	رضایتمندی بازاریان
	۸	آگاهی از وضعیت مطلوب
پیامدی	۲۵	مدیریت بحران در بازار
-	۲۰۶	جمع مقوله‌ها

5. بحث و بررسی یافته‌ها

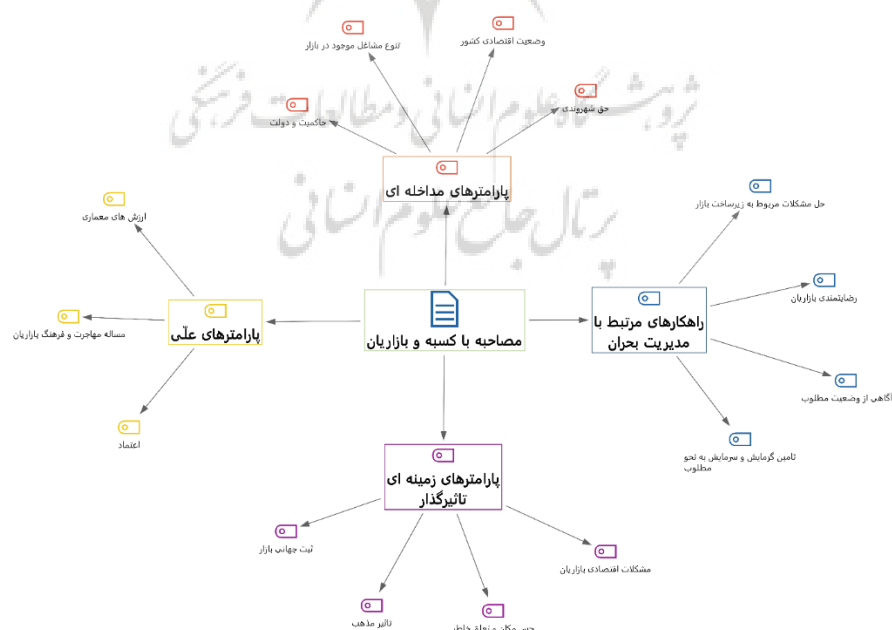
کدهای استخراج شده از مصاحبه با گروه‌های مختلفی از بازاریان در جدول بالا مشخص است. این کدها، نشان‌دهنده اهمیت بحث مشارکت میان آن‌هاست که به عنوان پیامد فرآیند مدیریت بحران در بازار تاریخی تبریز می‌توان در نظر گرفت. به عنوان فرآیند کدگذاری محوری، می‌توان از نقش دولت در رابطه با بازار و مسئولیت افراد دولتی به عنوان مهمترین فاکتور، در این میان نام برد. معماری و کالبد بازار نیز همواره از جایگاه مهمی برای بازاریان برخوردار است و این مسئله نشان از لزوم برخورد صحیح دولت با بازاریان در رابطه با مسئله کالبد دارد. در واقع اصلاح نگرش‌های دولتی (و تعامل هر چه بیشتر بدنه دولتی با عموم بازاریان و کسبه)، کاملاً در این مصاحبه‌ها به چشم می‌خورد که یکی از خواسته‌ها و مطالبات مهم بازاریان است.

آنچه به عنوان پارامترهای تعیین کننده مداخله‌گر، در چند سال اخیر گریبان گیر بازاریان بوده است، توان مالی و اقتصادی آن‌هاست که به عنوان یکی از مهمترین کدها مطرح شده است همین‌طور نگرشی که بازاریان نسبت به ثبت جهانی بازار تاریخی تبریز دارند نیز حائز اهمیت است. خوشبختانه می‌توان گفت عوامل مذهبی به عنوان یکی از

شرایط علی قوی در بازار همچنان به حیات خود ادامه می‌دهد که می‌تواند یکی از فاکتورهای سرمایه اجتماعی و به تبع آن، مشارکت در بازار تاریخی تبریز باشد.

با کدگذاری مفاهیم مندرج در مصاحبه‌های برداشت شد از بازاریان، می‌توان در حوزه راهکارهای پژوهش چهار مقوله «آگاهی از وضعیت مطلوب» و در پی آن مطالبات بازاریان اشاره داشت که این مطالبات را می‌توان در نهایت در دو قسمت «حل مشکلات مربوط به زیرساخت‌های بازار» و «تأمین گرمایش و سرمایش به نحو مطلوب» مشاهده نمود. در نهایت این عوامل می‌تواند منجر به «رضایتمندی بازاریان» شود که همه این موارد در کنار هم راهکارهای پیشنهادی را شکل می‌دهد.

البته همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره گردید، برای بازاریان مستقر در بازار، نقش دولت و همچنین توان مالی و اقتصادی خودشان از اهمیت بیشتری برخوردار است و از دلایل افتناعی مشارکت می‌توان به این دو مورد اشاره نمود. اگرچه احساس تعلق نیز از نقش پررنگی در مصاحبه‌ها برخوردار بود. در ادامه مدل و الگوی آسیب‌شناسی که از مصاحبه‌ها استخراج می‌گردد به شرح (شکل ۷) است.

شکل ۷: مدل استخراج شده با استفاده از نرم افزار MAXQDA - مصاحبه با کسبه بازار
Fig 7: Model extracted using MAXQDA software - interview with people

نتیجه گیری

«فرهنگ» و «اعتماد»، هیچ رابطه خطی وجود ندارد یعنی با افزایش تعلق خاطر نمی‌توان حتماً ادعا داشت که این سه مؤلفه افزایش می‌یابد. ولی در هر رابطه دوجه‌دوی دیگری در ماتریس مزبور، می‌توان ادعا کرد که این مؤلفه‌ها خود با یکدیگر، ارتباط همبستگی (از نوع خطی) دارند؛ یعنی با افزایش یکی از آنها دیگر مؤلفه‌ها نیز افزایش می‌یابد و برعکس. در رابطه با سابقه حضور و تأثیر آن در سرمایه اجتماعی مستتر در میان کسبه، با توجه به پاسخ‌های داده شده و مشاهدات نگارنده، این مؤلفه در بازار نتوانسته است موردی برای اختلاف پاسخ‌ها (در ۴ مؤلفه) باشد، به عبارت بهتر، سابقه حضور کسبه و مدت حضورشان در بازار تأثیری در پاسخ‌های آنان نسبت به مؤلفه‌های چهارگانه سرمایه اجتماعی نداشته است. ولی در مورد مؤلفه حس مکان و تعلق خاطر بین پاسخ‌های افرادی که سابقه حضور کمتر از ۱۰ سال و آنهایی که سابقه حضور بیشتر از ۱۰ سال دارند اختلاف زیادی وجود دارد که این امر، نشان‌دهنده این موضوع است که با گذشت سال‌ها می‌توان در آینده نسبت به ارتقای عامل «تعلق خاطر» در میان بازاریان امیدوار بود. در فاز دوم و با استفاده از روش تحقیق کیفی، می‌توان از نقش دولت در رابطه با بازار و مسئولیت افراد دولتی به‌عنوان مهمترین فاکتور، در این میان نام برد. معماری و کلابد بازار نیز همواره از جایگاه مهمی برای بازاریان برخوردار است و این مسئله نشان از لزوم برخورد صحیح دولت با بازاریان در رابطه با مسئله کلابد دارد. در واقع اصلاح نگرش‌های دولتی (و تعامل هر چه بیشتر بدنه دولتی با عموم بازاریان و کسبه)، کاملاً در این مصاحبه‌ها به چشم می‌خورد که یکی از خواسته‌ها و مطالبات مهم بازاریان است. در نهایت خروجی‌های مصاحبه‌های برداشت شده و همچنین کدگذاری‌ها نشان می‌دهد که می‌توان به مواردی همچون «آگاهی از وضعیت مطلوب»، «حل مشکلات مربوط به زیرساخت‌های بازار» و «تأمین گرمایش و سرمایش به‌نحو مطلوب» و «رضایتمندی بازاریان» به‌عنوان راهکار افزایش مشارکت در حل معضلات کلابدی به‌خصوص چهار آسیب اصلی زلزله، سیل، تخریب عملی و آتش‌سوزی پرداخت.

تحقیق حاضر برای بررسی ارتباط میان مدیریت بحران و مؤلفه‌های تأثیرگذار غیر کلابدی — موارد اجتماعی — است؛ که روش تحقیق آمیخته برای رسیدن به یافته‌های پژوهش و بحث پیرامون آنها، مورد استفاده واقع گردید. در ابتدا با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مدارک و همچنین با در نظر گرفتن موقعیت شهر تبریز، ۹ دسته آسیب‌های اصلی کلابدی با منشأهای انسانی و طبیعی و بیولوژیکی و... برای بازار تاریخی تبریز شناسایی گردید و در اولین مرحله از پیاده‌سازی مدل AHP اقدام به اولویت‌بندی این بحران‌ها در محدوده بازار تاریخی تبریز گردید.

درواقع برای پاسخ دادن به سؤال اصلی تحقیق در رابطه با اینکه ضریب اهمیت هر یک از بحران‌های موجود در بازار تاریخی تبریز چقدر است؟ از روش کمی استفاده شده است که در نهایت مشخص می‌شود، زلزله؛ با ضریب وزنی (۰,۱۸۸)، تخریب عملی با ضریب وزنی (۰,۱۷۷)، آتش‌سوزی با ضریب وزنی (۰,۱۴۲) و در نهایت سیل با ضریب وزنی (۰,۱۳۴) می‌توانند بیشترین مخاطرات را ایجاد کنند. در این مرحله، برای دستیابی به سازوکاری از راهکارها، میزان نسبت و ارتباط با متغیرهای کلابدی غیرکلابدی توسط پرسشنامه و نرم‌افزار آماری SPSS تحلیل شد. در این بخش از سه آزمون میانگین تک جامعه‌ای، آزمون همبستگی و آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شد. نتایج این بخش نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر مثبت در حل مسائل مربوط به مدیریت بحران به مؤلفه مربوط به «حس مکان و تعلق خاطر» با میانگین ۴,۴ است. مؤلفه «باورهای اعتقادی» نیز رتبه دوم را با اخذ میانگین ۴,۱۴ بین این پنج مؤلفه برای خود کسب کرده است که نشان از هویت مذهبی بازار تاریخی تبریز و پتانسیل بالای این امر در حل مسائل درونی بازار دارد. با استفاده از آزمون همبستگی نیز مشخص گردید میان اکثر دوجه‌دوی مؤلفه‌های اشاره شده در تحقیق، همبستگی وجود دارد، به این معنا که خروجی این بخش، نشان می‌دهد بین دو متغیر موردنظر، رابطه خطی وجود دارد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از آزمون همبستگی مشخص می‌شود تنها در رابطه بین مؤلفه «حس مکان و تعلق خاطر» با سه مؤلفه «باورهای اعتقادی»،

فهرست منابع

- اسلامی، غلامرضا و کامل نیا، حامد، معماری جمعی: از نظریه تا عمل، تهران، انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۹۲).
- اسماعیل زاده، حسن، شمسی، صالح پور و اسماعیل زاده، یعقوب، عوامل مؤثر بر مشارکت در ساماندهی در بافت‌های فرسوده شهری، مجله جغرافیا (انجمن علمی جغرافیای ایران)، ۱۲، ۴۳ (۱۳۹۳): ۱۲۷ - ۱۴۱.
- اسمعیلی سنگری، حسین، آموزه‌های مرمت ابنیه تاریخی، چاپ چهارم، انتشارات فروزش. (۱۳۹۸).
- بابانسیب، رسول، موسوی، چمران، تقوایی، مسعود، تحلیلی بر سنجش عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت شهری مطالعه موردی منطقه ۴ شهر تبریز، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره ۲. (۱۳۸۸).
- پناهی، محمدحسین، راهکارهای افزایش مشارکت مردمی در عرصه فرهنگ، نشران، تهران، (۱۳۸۱).
- پورعزت، علی‌اصغر و دیگران، رابطه آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی با پاسخ‌گویی و شفافیت سازمان، فصلنامه علمی، پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۰، ۳۸ (۱۳۸۸).
- پیران، پرویز، برنامه جامع آگاه‌سازی به‌سوی پایداری و شهروندمداری، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، (۱۳۷۴).
- حبیبی، م. و رضوانی، س. شهرسازی مشارکتی، تمایز مفهومی و ارزیابی تجربیات ایرانی. نشریه علمی پژوهشی صفا، ۱۵، ۴۳ (۱۳۸۵).
- حبیبی، داوود. حبیبی، دیانا. کسالایی، افسانه. گرجی‌پور، فاطمه. توکلی، مهرداد، «تبیین حس تعلق به مکان و هویت در فضاهای شهری با تأکید بر بازارهای سنتی»، معماری شناسی، ۳، (۱۳۹۷): ۱۱-۱۸.
- رضادوست، کریم، علی حسین زاده، حسین عابدزاده. بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی شهروندان، جامعه شهری شهر ایلام، جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۵، (۱۳۸۸).
- سبزه‌ای، محمدمتقی و رحیمی، پرویز، بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در بین شهروندان نورآباد دلفان، پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱، ۲ (۱۳۹۲): ۷۱ - ۹۱.
- فرهنگ خواه فاطمه، تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر فرار دختران با تأکید بر رسانه‌های تصویری، رساله ارشد دانشگاه آزاد تهران مرکز، (۱۳۸۲).
- فکوهی، ناصر، شکل‌گیری هویت و الگوهای محلی و ملی و جهانی، نمونه موردی: لرستان. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۴، ۴ (۱۳۸۱): ۱۲۷ - ۱۶۱.
- قنوتی، عزت‌الله، توانمندسازی مدیریت بحران در جهت کاهش بلایای طبیعی زلزله، نمونه موردی شهر خرم‌آباد، فصلنامه جغرافیای طبیعی، ۱، ۴ (۱۳۸۸).
- کلانتری خلیل‌آباد، حسین، صادقی، ساناز، حقی، مهدی، راهبردهای مرمت در بافت‌های تاریخی شهرها با تأکید بر مدیریت بحران زلزله، شهر ایرانی اسلامی، ۲۳، (۱۳۹۵): ۶۱ - ۷۴.
- گلکار، کورش، مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی سوات برای کاربرد در طراحی شهری، نشریه صفا، ۱۵، ۴۱ (۱۳۸۴).
- عمرانی، بهروز، اسمعیلی سنگری، حسین، تاریخ و معماری بازار تبریز، نشر ستوده، تهران، (۱۳۸۷).
- لطیفی، غلامرضا، فرایند مدیریت بحران در کاهش بلایای طبیعی، کتاب ماه علوم اجتماعی، ۱۷، (۱۳۸۵): ۱۰۸ - ۱۱۶.
- لینچ، کوین، سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، (۱۳۷۶).
- مرادی، روح‌الله، مدیریت بحران، دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، (۱۳۹۱).
- مزینی، منوچهر، ساختار مدیریت شهری در ایران، وزارت کشور، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری، (۱۳۷۸).
- مک لگان، پاتریشیا و نل، کریستو، عصر مشارکت، ترجمه مصطفی اسلامی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران، (۱۳۸۰).
- نوابخش، مهرداد، رضایی، محمد و رحیمی، ماریا، بررسی رابطه میزان اعتماد شهروندان با میزان مشارکت اجتماعی آنان (مطالعه موردی: شهر ایلام)، نشریه مطالعات جامعه‌شناختی شهری (مطالعات شهری)، ۱۰، ۴ (۱۳۹۳): ۱ - ۲۷.

- Babanasab, Rasoul, Mousavi, Chamran, Taqvai, Massoud, 2009, an analysis on measuring the factors affecting citizens' participation in urban management, a case study of region 4 of Tabriz city, urban and regional studies and researches, number 2. [In Persian]
- Darbak, T, E. 1990. Emergency Management: Strategies for maintaining organizational integrity.
- Eslami, Gholamreza and Kamel Nia, Hamed, 2012, Collective architecture: from theory to practice, Tehran, Tehran University Press. [In Persian]
- Esmaili Sangri, Hossein, 2019, Teachings of historical building restoration, 4th edition, Faruzesh Publications. [In Persian]
- Esmailzadeh, Hassan, Shamsi, Salehpour and Ismailzadeh, Yaqoub, 2014, Factors affecting participation in organizing in woman urban contexts, Geografia Magazine Iranian Geography Scientific Association, 12 43, pp. 141-127. [In Persian]
- Fakuhi, Nasser, 2002, formation of local, national and global identity and patterns, case example: Lorestan. Iranian Journal of Sociology, Volume 4, Number 4, 161-127. [In Persian]
- Farhangkhah, Fatemeh, 2003, Sociological analysis of the factors affecting the escape of girls with an emphasis on visual media, senior thesis of Tehran Azad University. [In Persian]
- Ghafoory-Ashtiany, M. 1999, "Rescue Operation and Reconstructions in Iran", Disaster Prevention and Management, V. 8, N. 1, MCB University.
- Golkar, Kurosh, 2005, a daptation of SWOT analytical technique for use in urban design, Safeh magazine, year 15, number 41. [In Persian]
- Habibi, Dawood. Habibi, Diana Boredom, legend. Gurjipour, Fatima. Tavakli, Mehrdad 2017, "Explaining the sense of belonging to a place and identity in urban spaces with an emphasis on traditional markets", Architectural Science, No. 3, pp. 11-18.
- Habibi, M. and Rizvani, S. 2006. Participatory urban planning, conceptual differentiation and evaluation of Iranian experiences. Safeh Scientific Research Journal, 1543. [In Persian]
- Khalilabad kalantari, Hossein, Sadeghi, Sanaz, Haqi, Mehdi, 2016, strategies of restoration in the historical contexts of cities with an emphasis on earthquake crisis management, Iranian Islamic City, No. 23, pp. 61-74. [In Persian]
- Latifi, Gholamreza, 2006, crisis management process in reducing natural disasters, Monthly Book of Social Sciences, 17, 108-116.
- Lipset, Seymour Martin, 1960, political man, New York, Anchor Book.
- Lynch, Kevin, 1997, managing the sense of a region, translated by Manouchehr Mazini, Shahid Beheshti University Press. [In Persian]
- McLegan, Patricia and Nel, Christo, 2001, translated by Mustafa Islamieh, Cultural Research Office, Tehran. [In Persian]
- Moradi, Ruhollah, 2002, Crisis Management, Imam Ali University AS, Tehran.
- Mozayani, Manouchehr, 1999, Urban Management Structure in Iran, Ministry of Interior, Urban Planning and Studies Center. [In Persian]
- Navabakhsh, Mehrdad, Rezaei, Mohammad and Rahimi, Maria, 2014, investigation of the relationship between citizens' trust level and their social participation case study: Ilam city, Urban Sociological Studies Journal Urban Studies, 10 4, pp. 27-1. [In Persian]
- Omrani, Behrouz, Esmaili Sangri, Hossein, 2008, Tabriz bazaar History and Architecture, Sotoudeh Publishing House, Tehran. [In Persian]
- Panahi, Mohammad Hossein, 2002, Strategies to increase popular participation in the field of culture, Tehran. [In Persian]
- Piran, Parviz, 1995, comprehensive awareness program towards sustainability and citizenship, Tehran, Cultural Research Office. [In Persian]
- Pourezat, Ali Asghar and others; 2009, the relationship between citizens' awareness of citizenship rights and organization's accountability and transparency, Scientific Quarterly. Social welfare research, 10th year, number 38. [In Persian]
- Qanawati, Ezzatullah, 2009, strengthening crisis management to reduce earthquake natural disasters, a case study of Khorramabad city, Natural Geography Quarterly, first year, number 4. [In Persian]
- Reza doost, Karim, Ali Hosseinzadeh, Hossein Abedzadeh. 2009, investigation of factors affecting citizens' social participation, urban society of Ilam city, Applied Sociology, No. 35. [In Persian]
- Roche, w. k. 1991. Trust, dynamics and organizational integration: The micro-sociology of Alan Fax. British Journal of Sociology, 421, 95-113.
- Sabzeei, Mohammad Taqi and Rahimi, Parviz, 2013, investigating the relationship between social trust and social participation among the citizens of Noorabad Delfan, Contemporary Sociological Researches, 1 2, pp. 71-91. [In Persian]